

بررسی عملکرد قانون برنامه چهارم توسعه در حوزه بانک مرکزی و بانک‌های تجاری و تخصصی

کد موضوعی: ۲۲۰

شماره مسلسل: ۹۰۴۳

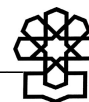
تیر ماه ۱۳۸۷

دفتر: مطالعات اقتصادی

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	چکیده
۱	مقدمه
۲	۱- عملکرد مواد و ردیف‌های قانون برنامه چهارم در حوزه بانک مرکزی
۲	۱-۱- پرداخت بدهی دولت به بانک مرکزی
۳	۱-۲- عملکرد بانک مرکزی در انتشار اوراق مشارکت
۳	۱-۳- اختصاص ۳ درصد از سپرده قانونی بانک‌ها به بانک مسکن، کشاورزی و صنعت و معدن
۶	۱-۴- زمان‌بندی پرداخت بدهی‌ها و تعهدات خارجی کوتاه‌مدت و میان‌مدت دولت
۶	۱-۵- اقدامات بانک مرکزی در خصوص کنترل نوسانات نرخ ارز
۸	۲- عملکرد مواد و ردیف‌های قانون برنامه چهارم در حوزه بانک‌های تجاری و تخصصی
۸	۲-۱- بازپرداخت بدهی دولت به بانک‌ها
۹	۲-۲- کاهش تسهیلات تکلیفی بانک‌ها
۹	۲-۳- وجوه اداره شده
۱۲	۲-۴- اختصاص ۲۵ درصد از تسهیلات به بخش آب و کشاورزی
۱۳	۲-۵- گسترش بانکداری الکترونیک
۱۷	۳- راه‌اندازی نظام بیمه سپرده‌ها
۱۸	خلاصه و نتیجه‌گیری
۲۰	منابع و مأخذ

بررسی عملکرد قانون برنامه چهارم توسعه در حوزه بانک مرکزی و بانک‌های تجاری و تخصصی

چکیده

در این گزارش، عملکرد بانک مرکزی و بانک‌های دولتی در زمینه احکام برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بررسی و ارزیابی شده است. این بررسی در دو بخش کلی انجام شده است: عملکرد مواد مرتبط با بانک مرکزی و عملکرد مواد مرتبط با بانک‌های تجاری و تخصصی. براساس این مشخص شد برخی از احکام قانون برنامه، اجرایی نشده است و عملکرد دولت بر خلاف احکام قانون برنامه بوده است، به‌ویژه در زمینه کاهش تسهیلات تکلیفی بانک‌ها. با این حال در زمینه گسترش بانکداری الکترونیکی اقدامات نسبتاً مناسبی انجام شده است.

مقدمه

اصلی‌ترین مواد قانونی برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور که به حوزه پول و بانکداری مرتبط می‌شوند عبارتند از: مواد (۱۰)، (۱۱)، (۱۲) و (۴۱) (بند «الف»). عملکرد قانون برنامه در حوزه پول و بانکداری را می‌توان در دو بخش کلی بررسی و ارزیابی کرد:

۱. عملکرد مواد مرتبط با بانک مرکزی،

۲. عملکرد مواد مرتبط با بانک‌های تجاری و تخصصی.

علاوه بر آن بند «ط» ماده (۱۰) این قانون نیز مرتبط با وزارت امور اقتصادی و دارایی است که به‌طور جداگانه بررسی می‌شود. در این بند، وزارت امور اقتصادی و دارایی موظف به راه‌اندازی نظام بیمه سپرده‌ها تا پایان سال ۱۳۸۴ شده است.

لازم به توضیح است که در این گزارش به‌علت اینکه هنوز اطلاعات بانک‌های ملت و توسعه صادرات دریافت نشده است، عملکرد این بانک‌ها بررسی نمی‌شود.

۱. عملکرد مواد و ردیف‌های قانون برنامه چهارم در حوزه بانک مرکزی

۱-۱. پرداخت بدهی دولت به بانک مرکزی

براساس جزء ۱ بند «ج» ماده (۱۰) قانون برنامه چهارم، دولت مکلف است که بدهی خود را به بانک مرکزی و سایر بانک‌ها طی سال‌های برنامه و در قالب بودجه‌های سنواتی کاهش دهد. براساس این دولت طبق جدول زیر بدهی خود را به بانک مرکزی پرداخت کرده است.^۱

جدول ۱. پرداخت بدهی‌های دولت به بانک مرکزی (میلیارد ریال)

عنوان / سال	۱۳۸۴	۱۳۸۵
وصول مطالبات بانک مرکزی	۹۱۷۲/۱	۱۲۸۰۰/۱
اصل	۸۴۵۴/۹	۱۲۳۰۱/۲
کارمزد و هزینه‌های متعلقه	۷۱۷/۲	۴۹۸/۹

مأخذ: آمار ارسالی از سوی بانک مرکزی ضمیمه شده به نامه شماره ۶۲/۴۸۹۷۹/۶۰۶۷۲ به تاریخ ۱۳۸۶/۹/۲۴
معاونت امور بانکی، بیمه و شرکت‌های دولتی وزارت امور اقتصادی و دارایی.

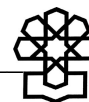
در ضمن براساس مکاتبات انجام گرفته با بانک مرکزی، در ۶ ماهه اول سال ۱۳۸۶ مبلغی تحت این عنوان تخصیص نیافته است. با این حال در سال ۱۳۸۵، جمع بدهی دولت به بانک مرکزی افزایش یافته است، به طوری که علی‌رغم پرداخت بخشی از بدهی‌های دولت به بانک مرکزی، به دلیل ایجاد بدهی‌های جدید، مجموع بدهی‌های دولت به بانک مرکزی در سال ۱۳۸۵ افزایش یافته است. علاوه بر آن در سه ماهه اول و دوم سال ۱۳۸۶ نیز بدهی دولت به بانک مرکزی رشد قابل توجهی داشته است که با قانون برنامه سازگار نیست.

جدول ۲. بدهی‌های دولت به بانک مرکزی (میلیارد ریال)

زمان	سال ۱۳۸۴	سال ۱۳۸۵	سه ماهه اول ۱۳۸۵	سه ماهه دوم ۱۳۸۵	سه ماهه سوم ۱۳۸۵	سه ماهه چهارم ۱۳۸۵	اول ۱۳۸۶	سه ماهه دوم ۱۳۸۶
مجموع بدهی‌های دولت به بانک مرکزی	۱۰۱۲۵۴/۹	۱۰۴۰۹۴/۸	۱۰۱۷۵۱/۵	۱۰۴۶۶۵/۷	۱۰۹۶۲۷/۴	۱۰۴۰۹۴/۸	۱۰۹۴۶۵/۹	۱۱۰۴۶۵/۵
نرخ رشد (نسبت به سال قبل یا سه ماهه مشابه سال قبل)	(-۹/۵)	(۲/۸)	(۰/۵)	(۳/۴)	(۸/۳)	(۲/۸)	(۵/۲)	(۶/۱)

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، نماگرهای اقتصادی، سه ماهه دوم ۱۳۸۶.

۱. بررسی پرداخت بدهی دولت به بانک‌ها، در بخش دوم گزارش انجام خواهد شد.

۱-۲. عملکرد بانک مرکزی در انتشار اوراق مشارکت

برمبنای بند «ح» ماده (۱۰) قانون برنامه چهارم به بانک مرکزی اجازه داده می‌شود که از ابزار اوراق مشارکت و سایر ابزارهای مشابه در قالب عقود اسلامی و با تصویب مجلس استفاده کند. براین اساس بانک مرکزی تا تاریخ ۱۳۸۶/۶/۱۷ براساس جدول ۳ اوراق مشارکت منتشر کرده است:

جدول ۳. عملکرد بانک مرکزی در انتشار اوراق مشارکت (میلیون ریال)

ردیف	نام اوراق مشارکت	تاریخ انتشار	مبلغ انتشار	فروش نهایی
۱	بانک مرکزی ۱-۱۳۸۴	۱۳۸۴/۹/۱۹	۳,۰۰۰,۰۰۰	۱,۵۷۴,۴۸۱
۲	بانک مرکزی ۲-۱۳۸۴	۱۳۸۴/۱۰/۲۲	۱,۶۰۰,۰۰۰	۸۹۵,۸۶۹
۳	بانک مرکزی ۳-۱۳۸۴	۱۳۸۴/۱۲/۶	۱,۲۵۰,۰۰۰	۱,۰۱۷,۵۷۰
۴	بانک مرکزی ۱-۱۳۸۵	۱۳۸۵/۶/۱۹	۱,۸۷۵,۰۰۰	۱,۷۲۳,۰۴۳
۵	بانک مرکزی ۲-۱۳۸۵	۱۳۸۵/۸/۱۳	۱,۲۵۰,۰۰۰	۱,۲۳۲,۹۰۹
۶	بانک مرکزی ۳-۱۳۸۵	۱۳۸۵/۹/۱۸	۱,۵۰۰,۰۰۰	۱,۶۰۸,۷۶۴
۷	بانک مرکزی ۴-۱۳۸۵	۱۳۸۵/۱۰/۲۳	۱,۱۵۰,۰۰۰	۸۵۴,۲۷۷
۸	بانک مرکزی ۵-۱۳۸۵	۱۳۸۵/۱۲/۵	۱,۸۵۰,۰۰۰	۱,۸۴۷,۴۴۴
۹	بانک مرکزی ۱-۱۳۸۶	۱۳۸۶/۳/۵	۲,۴۰۰,۰۰۰	۱,۴۵۲,۱۹۰
۱۰	بانک مرکزی ۲-۱۳۸۶	۱۳۸۶/۵/۲۷	۱,۰۹۳,۲۸۹	۹۱۰,۶۹۴
۱۱	بانک مرکزی ۳-۱۳۸۶	۱۳۸۶/۶/۱۷	۱,۹۰۰,۰۰۰	۱,۲۰۲,۹۴۹

مأخذ: آمار ارسالی از سوی بانک ملی ایران ضمیمه شده به نامه شماره ۶۰۶۷۲/۶۸۹۷۹/۶۲ مورخ ۱۳۸۶/۹/۲۴ معاونت امور بانکی، بیمه و شرکت‌های دولتی وزارت امور اقتصادی و دارایی.

براساس اطلاعات در دسترس، بانک مرکزی تاکنون به‌طور فعال از این ابزار استفاده کرده است.

۱-۳. اختصاص ۳ درصد از سپرده قانونی بانکها به بانک مسکن، کشاورزی و صنعت و معدن

همچنین براساس ماده (۱۱) قانون برنامه چهارم، باید سه درصد (۳٪) از سپرده قانونی بانکها نزد بانک مرکزی برمبنای سال ۱۳۸۳، به بانکهای کشاورزی، مسکن و صنعت و معدن جهت اختصاص به طرحهای اشتغالزا اختصاص یابد. براساس این کل مبلغ اختصاص یافته به سه بانک مسکن، صنعت و معدن و کشاورزی تا سال ۱۳۸۴ به ترتیب به هر یک ۹۸۸ میلیارد ریال بوده است. از این مبلغ، ۳۷۰ میلیارد ریال مربوط به قانون برنامه سوم، ماده (۵۵) است و مابقی جمعاً به مبلغ ۶۱۸ میلیارد ریال به هر بانک و در سه مرحله (هر مرحله ۲۰۶ میلیارد ریال) مربوط به قانون برنامه چهارم است. کل اندوخته قانونی بانکها نزد بانک مرکزی در پایان سال ۱۳۸۳ (یعنی سالی که برمبنای آن ۳ درصد حکم قانون برنامه محاسبه می‌شود) ۹۵۵۷۰۱۹۱/۰۹۸ میلیون ریال بوده

است.^۱ براساس قانون باید به هریک از بانک‌های مذکور به اندازه ۱ درصد از کل اندوخته قانونی بانک‌ها نزد بانک مرکزی اختصاص یابد که با ارقام مذکور سهم اختصاص یافته به هر بانک در قالب احکام برنامه چهارم از کل سپرده قانونی بانک‌ها نزد بانک مرکزی ۰/۶۴ درصد است. اما با لحاظ کردن ارقام اختصاص یافته مربوط به ماده (۵۵) قانون برنامه سوم، جمعاً به هر بانک مبلغ ۱ درصد مورد نظر اختصاص یافته است. لذا این حکم قانون برنامه چهارم اجرا شده است.

جدول ۴. عملکرد بانک مرکزی در اختصاص ۳ درصد سپرده قانونی بانکها به سه بانک کشاورزی، مسکن و صنعت و معدن (میلیارد ریال)

توضیحات	جمع کل	اعتبار مربوط به قانون برنامه سوم	مرحله سوم		مرحله دوم		مرحله اول		مشخصات قرارداد					بانک
			مبلغ	سال	مبلغ	سال	مبلغ	سال	نرخ سود (درصد)	مبلغ اعتبار	تاریخ سررسید	تاریخ انعقاد	شماره قرارداد	
ماده (۱۱) قانون برنامه چهارم توسعه	۹۸۸	۳۷۰	۲۰۶	۱۳۸۵	۲۰۶	۱۳۸۵	۲۰۶	۱۳۸۴	۱۴	۹۸۸	۱۳۸۸/۱۲/۲۹	۱۳۸۴/۴/۲۰	۳۲۶۰	مسکن
ماده (۱۱) قانون برنامه چهارم توسعه - مرحله اول قرارداد به مبلغ ۲۰۶ میلیارد ریال با نرخ ۱۴ درصد و مرحله دوم و سوم قرارداد هرکدام به مبلغ ۲۰۶ میلیارد ریال با نرخ ۱۲ درصد	۹۸۸	۳۷۰	۲۰۶	۱۳۸۵	۲۰۶	۱۳۸۵	۲۰۶	۱۳۸۴	۱۴ تا ۱۲	۹۸۸	۱۳۸۸/۱۲/۲۹	۱۳۸۴/۴/۲۶	۳۲۶۱	صنعت و معدن
ماده (۱۱) قانون برنامه چهارم توسعه	۹۸۸	۳۷۰	۱۰۹	۱۳۸۵	۱۰۹	۱۳۸۵	۴۰۰	۱۳۸۴	۱۴	۹۸۸	۱۳۸۸/۱۲/۲۹	۱۳۸۴/۴/۵	۳۲۵۷	کشاورزی

مأخذ: آمار ارسالی از سوی بانک مرکزی، ضمیمه شده به نامه شماره ۶۲/۴۸۹۷۹/۶۰۶۷۲ به تاریخ ۱۳۸۶/۹/۲۴، معاونت امور بانکی، بیمه و شرکت‌های دولتی وزارت امور اقتصادی و دارایی.

۴-۱. زمان‌بندی پرداخت بدهی‌ها و تعهدات خارجی کوتاه‌مدت و میان‌مدت دولت

اقدامات بانک مرکزی درخصوص زمان‌بندی پرداخت بدهی‌ها و تعهدات کوتاه‌مدت و میان‌مدت خارجی دولت (موضوع جزء ۱ بند «الف» ماده (۱۳) قانون برنامه چهارم توسعه) به شرح جدول ۵ است:

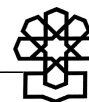
جدول ۵. اقدامات صورت گرفته درخصوص زمان‌بندی پرداخت بدهی‌ها و تعهدات کوتاه‌مدت و میان‌مدت خارجی دولت

در ادامه فعالیت شرکت سهامی بیمه	سال ۱۳۸۵	سال ۱۳۸۴
ایران در اواخر سال ۱۳۸۵	۱۵ فقره	۱۲ فقره مجوز صادر شده است
۱۵ فقره	شامل ارزهای:	شامل ارزهای:
نیمه اول سال ۱۳۸۶ دو فقره یورویی	دلاری	دلاری
	یورویی، فرانک سوئیس	یورویی، کرون سوئد، لیر جدید ترک، درهم امارات، روبل روسیه

مأخذ: آمار ارسالی از سوی بانک مرکزی، ضمیمه شده به نامه شماره ۶۲/۴۸۹۷۹/۶۰۶۷۲ به تاریخ ۱۳۸۶/۹/۲۴، معاونت امور بانکی، بیمه و شرکت‌های دولتی وزارت امور اقتصادی و دارایی.

۵-۱. اقدامات بانک مرکزی در خصوص کنترل نوسانات نرخ ارز

علاوه بر آن درخصوص موضوع بند «الف» ماده (۴۱) قانون برنامه چهارم توسعه (اقدامات لازم درخصوص کنترل نوسانات شدید نرخ ارز) اقداماتی از سوی اداره صادرات بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران انجام شده است. بنابر اظهارات مدیریت اداره صادرات بانک مرکزی^۱ این اداره به‌عنوان دبیرخانه کمیسیون برنامه‌ریزی و مدیریت بازار ارز اقدام به فروش و تأمین ارز بانک‌های کشور از طریق بازار بین بانکی و فرعی ارز و مدیریت و نظارت بر نوسانات نرخ ارز کرده است. در این خصوص این اداره سعی کرده است که از طریق عضویت بانک‌های خصوصی در بازار بین بانکی ارز و پیگیری ایجاد و صدور مجوز فعالیت صرافی بخش خصوصی و بانک‌ها و تأمین ارز مورد نیاز آنها از طریق بازار ارز نوسانات نرخ ارز را در بازارهای رسمی و غیررسمی کنترل کند. در نتیجه اقدامات صورت گرفته نوسانات نرخ دلار در برابر ریال در سال‌های اخیر به‌صورت چشمگیری کاهش یافته است (جدول ۶).

جدول ۶. نرخ‌های دلار آمریکا در برابر ریال در ابتدا و پایان دوره طی سال‌های ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵ و دوره ۶ ماهه اول ۱۳۸۶

شرح	سال ۱۳۸۴		سال ۱۳۸۵		۶ ماهه اول ۱۳۸۶	
	رسمی	غیررسمی	رسمی	غیررسمی	رسمی	غیررسمی
ابتدای دوره	۸۸۷۰	۹۰۰۰	۹۱۴۲	۹۱۸۷	۹۲۴۳	۹۳۷۵
پایان دوره	۹۱۴۰	۹۲۰۰	۹۲۴۳	۹۳۹۷	۹۳۲۰	۹۳۷۲
مبلغ تغییر	۲۷۰	۲۰۱	۱۰۱	۲۱۰	۷۷	-۳
درصد تغییر	۳/۰۴	۲/۲۲	۱/۱۰	۲/۲۹	۰/۸۳	-۰/۰۳
حداقل نرخ	۸۸۶۶	۸۸۸۹	۹۱۴۱	۹۱۴۷	۹۲۴۳	۹۲۹۲
حداکثر نرخ	۹۱۴۰	۹۱۸۸	۹۲۴۳	۹۳۹۷	۹۳۲۰	۹۳۹۲
دامنه نوسانات	۲۷۴	۲۹۹	۱۰۲	۲۵۰	۷۷	۱۰۰

مأخذ: آمار ارسالی از سوی بانک مرکزی، ضمیمه شده به نامه شماره ۶۲/۴۸۹۷۹/۶۰۶۷۲ به تاریخ ۱۳۸۶/۹/۲۴، معاونت امور بانکی، بیمه و شرکت‌های دولتی وزارت امور اقتصادی و دارایی.

جدول ۷. نرخ‌های برابری یورو در برابر ریال

در سال‌های ۱۳۸۴ الی ۱۳۸۶^۱

شرح	سال	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶
ابتدای دوره		۱۱۸۹۲	۱۱۱۲۵	۱۲۲۹۵
انتهای دوره		۱۱۱۲۵	۱۲۲۸۹	۱۴۱۱۱
مبلغ تغییر		-۷۶۷	۱۱۶۴	۱۸۱۶
درصد تغییر		-۶/۴۵	۱۰/۴۶	۱۴/۷۷
حداقل نرخ		۱۰۵۸۷	۱۰۹۸۰	۱۲۲۶۱
حداکثر نرخ		۱۱۸۹۲	۱۲۲۹۹	۱۴۱۱۶
دامنه نوسانات		۱۳۰۵	۱۳۱۹	۱۸۵۵

با وجود این براساس جدول ۷، دامنه نوسانات یورو در مقابل ریال افزایش یافته است. به بیان دیگر، اگرچه نوسانات نرخ دلار در برابر ریال کاهش یافته است، اما در مقابل نوسانات یورو در مقابل ریال افزایش یافته است.

۱. بانک اطلاعات موجود در سایت رسمی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران به آدرس: www.cbi.ir.

۲. عملکرد مواد و ردیف‌های قانون برنامه چهارم در حوزه بانک‌های تجاری و تخصصی

در این بخش عملکرد مواد و ردیف‌های قانون برنامه چهارم در حوزه بانک‌های تجاری و تخصصی تشریح می‌شود.

۲-۱. بازپرداخت بدهی دولت به بانکها

براساس جزء ۱ بند «ج» ماده (۱۰) قانون برنامه چهارم (موضوع پرداخت بدهی دولت به بانکها) دولت در سال‌های برنامه باید بدهی خود را به بخش بانکی در قالب بودجه‌های سنواتی پرداخت کند. طبق گزارش‌های ارسالی از سوی بانک مرکزی^۱ میزان پرداخت بدهی دولت به هریک از بانکها به شرح جدول زیر بوده است:

جدول ۸. آمار عملکرد بازپرداخت بدهی دولت به بانکها (میلیارد ریال)

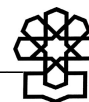
شرح	سال ۱۳۸۴	سال ۱۳۸۵
مجموع	۲۰۵	۲۰۱
بانک ملی ایران	۴۸	۶۴
بانک صادرات ایران	۱۵۵	۱۳۶
بانک سپه	۱	۱
بانک تجارت	۱	۰
بانک ملت*	۰	۰
بانک رفاه*	۰	۰

* ارقام مربوط به این بانکها در واحد میلیارد ریال صفر شده است.

با وجود این مجموع بدهی دولت به بانکها در سال ۱۳۸۵، ۶۲/۶ درصد افزایش یافته است، به طوری که مجموع بدهی دولت به بانکها در سال ۱۳۸۵ به رقم ۵۶۱۷۴/۵ میلیارد ریال رسیده است که نسبت به سال قبل از آن ۶۲/۶ درصد رشد کرده است. به همین ترتیب کل بدهی دولت به بانکها در سه ماهه اول و دوم سال ۱۳۸۶ نسبت به اسفند ماه سال ۱۳۸۵ به ترتیب ۳۲/۷ و ۴۸/۸ درصد رشد کرده است^۲ که این برخلاف قانون برنامه چهارم است.

۱. نامه شماره الف/۸۲۱۴ به تاریخ ۱۳۸۶/۸/۳۰، ضمیمه شده به نامه شماره ۶۷۲/۶۰۶۷۹/۴۸۹۷۹/۶۲ مورخ ۱۳۸۶/۹/۲۴ معاونت امور بانکی، بیمه و شرکت‌های دولتی، وزارت امور اقتصادی و دارایی.

۲. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، نماگرهای اقتصادی، سه ماهه چهارم سال ۱۳۸۵.

۲-۲. کاهش تسهیلات تکلیفی بانکها

در ارتباط با جزء ۳ بند «ج» ماده (۱۰) قانون برنامه مبنی بر کاهش تسهیلات تکلیفی و استفاده از یارانه نقدی و وجوه اداره شده به جای آن و (بند «الف») عملکرد بانکهای مختلف به شرح ذیل قابل بررسی است.^۱

جدول ۹. افزایش در مانده تسهیلات تکلیفی بانکها در سالهای اخیر (میلیارد ریال)

شرح	در پایان سال ۱۳۸۴	در پایان سال ۱۳۸۵
بانک رفاه کارگران	۲۴۲	۴۰۸۹
بانک صنعت و معدن	۱۴۹۲	۳۰۹۲
بانک ملی ایران	۱۵۲۰۷	۱۱۵۶۲
بانک مسکن	-۴۳۵۷	-۱۴۶
بانک صادرات ایران	۱۲۲۳	۱۲۴۳۶
بانک سپه	۱۷۱۱	۲۷۹۲
بانک کشاورزی	۴۷۲/۸	-۳۴۷/۷
بانک تجارت	۱۶۷۶	۶۴۵۶

برخلاف بند نام برده، به جز در مورد سه بانک (بانکهای کشاورزی، ملی و صنعت و معدن) میزان تسهیلات تکلیفی بانکها در پایان سال ۱۳۸۵ نسبت به پایان سال ۱۳۸۴ و براساس حکم قانون برنامه چهارم کاهش نیافته، بلکه افزایش یافته است. این در حالی است که براساس جزء ۳ بند «ج» ماده (۱۰) قانون برنامه افزایش در مانده تسهیلات تکلیفی بانکها باید در طول سالهای برنامه سالیانه ۲۰ درصد کاهش یابد. بنابراین عملکرد سیستم بانکی در این زمینه با احکام برنامه تطابق ندارد.

۲-۳. وجوه اداره شده

براساس بند «الف» و «ب» ماده (۱۰) قانون برنامه چهارم، دولت باید سهمیه‌بندی اعتبارات را حذف کرده و هرگونه تشویق سیستم بانکی به اعطای تسهیلات با نرخ کمتر را تنها با اعطای یارانه از سوی دولت و یا وجوه اداره شده انجام دهد. این دو بند هماهنگ با الزام دولت به کاهش تسهیلات تکلیفی است. براساس جداول ۱۰ و ۱۱ مانده وجوه اداره شده در اکثر بانکها کاهش یافته است. از سوی دیگر تقریباً در تمام موارد تعهد دولت به پرداخت یارانه سود تسهیلات به بانکها عملی نشده و تمام بانکها از این بابت از دولت طلبکار هستند. چنین وضعیتی در واقع بر خلاف احکام برنامه چهارم است.

۱. اطلاعات این جداول توسط بانکها تهیه شده و به پیوست نامه شماره /۱۱۰۳۲۰/۶۲ ارسال از سوی معاونت امور بانکی، بیمه و شرکت‌های دولتی به مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی ارسال شده است.

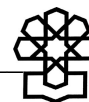

جدول ۱۰. مانده وجوه اداره شده سیستم بانکی در سال‌های اخیر (میلیارد ریال)

مانده وجوه اداره شده بانکها	در پایان سال ۱۳۸۳	در پایان سال ۱۳۸۴	در پایان سال ۱۳۸۵	در پایان نیمه اول سال ۱۳۸۶
بانک رفاه کارگران	۲۰۷۵	۳۱۱۳	۱۹۶۴	۱۷۹۱
بانک صنعت و معدن	۴۳۰۳	۴۶۰۵	۴۴۶۲	۴۴۴۹
بانک ملی ایران	۱۶۱۵	۲۳۹۴	۲۹۳۱	۲۸۸۵
بانک مسکن	۹۰۱	۹۰۶	۸۳۷	۷۶۸
بانک صادرات ایران	۲۵۱۴	۴۰۱۱	۴۴۳۵	۴۹۹۸
بانک سپه	۸۳۹	۸۴۲	۷۸۲	۷۷۱
بانک کشاورزی	۲۲۱۵	۳۵۹۲	۵۲۶۸	۵۲۶۷
بانک تجارت	۱۰۷۲	۱۵۲۳	۲۰۲۱	۱۹۰۸

جدول ۱۱. افزایش در مانده وجوه اداره شده سیستم بانکی در سال‌های اخیر (میلیارد ریال)

افزایش در مانده وجوه اداره شده بانکها	در پایان سال ۱۳۸۴	در پایان سال ۱۳۸۵	در پایان نیمه اول سال ۱۳۸۶
بانک رفاه کارگران	۱۰۳۸	-۱۱۴۹	-۱۷۳
بانک صنعت و معدن	۳۰۲	-۱۴۳	-۱۳
بانک ملی ایران	۷۷۹	۵۳۷	۹۵۴
بانک مسکن	۵	-۶۹	-۶۹
بانک صادرات ایران	۴۹۷	۴۲۴	۵۶۳
بانک سپه	۳	-۶۰	-۱۱
بانک کشاورزی	۱۳۷۷	۱۶۷۶	-۱
بانک تجارت	۴۵۱	۴۹۸	-۱۱۳

جدول ۱۲. مبلغ یارانه تعهد شده و پرداخت شده از سوی دولت بابت اعطای تسهیلات با نرخ کمتر

(میلیارد ریال)

شرح	در پایان سال ۱۳۸۳	در پایان سال ۱۳۸۴	در پایان سال ۱۳۸۵	در پایان نیمه اول سال ۱۳۸۶
بانک رفاه کارگران				
مبلغ کل یارانه سود تسهیلات تعهد شده از سوی دولت جهت پرداخت به بانک	۴۵	۸۶	۲۲۹	۲۳۴
مبلغ کل یارانه سود تسهیلات پرداخت شده از سوی دولت به بانک	۲۳	۴	۲۲۹	۷۲
بانک صنعت و معدن				
مبلغ کل یارانه سود تسهیلات تعهد شده از سوی دولت جهت پرداخت به بانک	-	۴/۴	۱۵/۳	۱۶
مبلغ کل یارانه سود تسهیلات پرداخت شده از سوی دولت به بانک	-	-	-	-
بانک ملی ایران				
مبلغ کل یارانه سود تسهیلات تعهد شده از سوی دولت جهت پرداخت به بانک	۹۵۴	۱۲۶۹	۱۷۵۶	۱۹۰۷
مبلغ کل یارانه سود تسهیلات پرداخت شده از سوی دولت به بانک	۹۰/۹۰۳۶۸۴۸۵	۰/۵۶۹۳۵۴۰۹۸	۰/۸۲۹	۰/۱۰۳
بانک مسکن				
مبلغ کل یارانه سود تسهیلات تعهد شده از سوی دولت جهت پرداخت به بانک	۶۳۱	۱۱۳۵	۱۲۴۰	۱۵۰۹
مبلغ کل یارانه سود تسهیلات پرداخت شده از سوی دولت به بانک	۶۸	۷	۹	۰
بانک صادرات ایران				
مبلغ کل یارانه سود تسهیلات تعهد شده از سوی دولت جهت پرداخت به بانک	۳۴۴۴	۴۳۱۱	۶۳۶۸	۷۸۷۶
مبلغ کل یارانه سود تسهیلات پرداخت شده از سوی دولت به بانک	۲۰۵	۱۵۴	۱/۴	۰/۳
بانک سپه				
مبلغ کل یارانه سود تسهیلات تعهد شده از سوی دولت جهت پرداخت به بانک	۵۷۵۹	۷۷۴۶	۸۸۲۲	۹۴۱۲
مبلغ کل یارانه سود تسهیلات پرداخت شده از سوی دولت به بانک	۲	۰/۴	۲	۰/۲
بانک کشاورزی				
مبلغ کل یارانه سود تسهیلات تعهد شده از سوی دولت جهت پرداخت به بانک	۷۶۶	۱۲۷۱	۱۴۷۰	۴۹۸
مبلغ کل یارانه سود تسهیلات پرداخت شده از سوی دولت به بانک	۵۰	۵۹۸	۲۱۹	۲۷
بانک تجارت				
مبلغ کل یارانه سود تسهیلات تعهد شده از سوی دولت جهت پرداخت به بانک (میلیارد ریال)	۱۵۰۵	۱۶۲۲	۲۰۲۱	۲۰۵۵
مبلغ کل یارانه سود تسهیلات پرداخت شده از سوی دولت جهت پرداخت به بانک	۱۶۱	۲۵	۴۲	۰

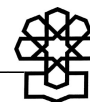
۲-۴. اختصاص ۲۵ درصد از تسهیلات به بخش آب و کشاورزی

درخصوص جزء ۲ بند «ج» ماده (۱۰) قانون برنامه (موضوع اختصاصی حداقل ۲۵ درصد از تسهیلات اعطایی کلیه بانک‌های کشور به بخش آب و کشاورزی) عملکرد بانک‌ها به شرح جداول ذیل بوده است:

جدول ۱۳. تسهیلات اعطایی بانک‌ها به بخش کشاورزی^۱

شرح	در پایان سال ۱۳۸۳	در پایان سال ۱۳۸۴	در پایان سال ۱۳۸۵	در پایان نیمه اول سال ۱۳۸۶
بانک رفاه کارگران				
جمع کل مبلغ تسهیلات اعطایی بانک (میلیارد ریال)	۲۹۴۴۰	۳۳۳۱۴	۳۸۶۳۷	۲۹۳۸۴
مبلغ خالص کل تسهیلات پرداخت شده به بخش آب و کشاورزی (میلیارد ریال)	۱۷۷۷	۱۷۰۰	۲۴۱۵	۲۵۲۳
سهم تسهیلات پرداخت شده توسط بانک به بخش آب و کشاورزی	۶/۰۴	۵/۱۰	۶/۲۵	۸/۵۹
بانک صنعت و معدن				
جمع کل مبلغ تسهیلات اعطایی بانک (میلیارد ریال)	۴۸۶۳	۶۳۵۵	۹۴۴۷	۴۴۲۵
مبلغ خالص کل تسهیلات پرداخت شده به بخش آب و کشاورزی (میلیارد ریال)	۰	۰	۰	۰
سهم تسهیلات پرداخت شده توسط بانک به بخش آب و کشاورزی	۰	۰	۰	۰
بانک ملی ایران				
جمع کل مبلغ تسهیلات اعطایی بانک (میلیارد ریال)	۱۷۸۸۷۶	۲۱۷۶۳۱	۲۷۲۲۴۱	۳۱۸۱۳۰
مبلغ خالص کل تسهیلات پرداخت شده به بخش آب و کشاورزی (میلیارد ریال)	۱۲۰۰۳	۱۶۷۰۱	۲۶۸۸۸	۲۹۰۶۱
سهم تسهیلات پرداخت شده توسط بانک به بخش آب و کشاورزی	۶/۷۱	۷/۶۷	۹/۸۸	۹/۱۳
بانک مسکن				
جمع کل مبلغ تسهیلات اعطایی بانک (میلیارد ریال)	۱۱۲۶۵/۳	۲۷۰۴۰/۲	۴۷۱۱۰/۳	۲۲۵۴۱/۴
مبلغ خالص کل تسهیلات پرداخت شده به بخش آب و کشاورزی (میلیارد ریال)	۰	۰	۰	۰
سهم تسهیلات پرداخت شده توسط بانک به بخش آب و کشاورزی	۰	۰	۰	۰
بانک صادرات ایران				
جمع کل مبلغ تسهیلات اعطایی بانک (میلیارد ریال)	۷۷۵۶۵	۱۰۸۳۳۰	۱۴۶۱۹۰	۱۶۴۶۶۱
مبلغ خالص کل تسهیلات پرداخت شده به بخش آب و کشاورزی (میلیارد ریال)	۹۹۳۷	۱۲۷۰۷	۲۱۷۹۸	۲۷۴۴۵
سهم تسهیلات پرداخت شده توسط بانک به بخش آب و کشاورزی	۱۲/۸۱	۱۱/۷۳	۱۴/۹۱	۱۶/۶۷
بانک سپه				
جمع کل مبلغ تسهیلات اعطایی بانک (میلیارد ریال)	۵۲۸۹۵	۷۲۴۵۵	۱۲۵۲۳۵	۱۴۲۹۰۵
مبلغ خالص کل تسهیلات پرداخت شده به بخش آب و کشاورزی (میلیارد ریال)	۴۲۰۵	۳۷۸۰	۵۹۳۴	۶۳۹۴
سهم تسهیلات پرداخت شده توسط بانک به بخش آب و کشاورزی	۷/۹۵	۵/۲۲	۴/۷۴	۴/۴۷
بانک کشاورزی				
جمع کل مبلغ تسهیلات اعطایی بانک (میلیارد ریال)	۶۹۰۳۶/۳	۹۵۳۱۹/۱	۱۱۶۱۷۶/۳	۱۲۵۸۶۵/۷
مبلغ خالص کل تسهیلات پرداخت شده به بخش آب و کشاورزی (میلیارد ریال)	۳۴۶۶۲	۴۷۰۹۹/۹	۴۹۰۵۷/۵	۱۹۸۵۲/۳
سهم تسهیلات پرداخت شده توسط بانک به بخش آب و کشاورزی	۵۰/۲۱	۴۹/۴۱	۴۲/۲۳	۱۵/۷۷
بانک تجارت				
جمع کل مبلغ تسهیلات اعطایی بانک (میلیارد ریال)	۷۱۴۴۹	۸۶۵۴۶	۱۰۱۵۳۴	۱۱۳۵۵۸
مبلغ خالص کل تسهیلات پرداخت شده به بخش آب و کشاورزی (میلیارد ریال)	۵۹۴۵	۱۲۳۷۳	۱۵۸۹۲	۱۶۱۱۸
سهم تسهیلات پرداخت شده توسط بانک به بخش آب و کشاورزی	۸/۲۲	۱۴/۳۰	۱۵/۶۵	۱۴/۱۹

۱. همان.

براساس اطلاعات جداول این قسمت، به جز بانک کشاورزی (که البته در نیمه اول سال ۱۳۸۶ کمتر از ۲۵ درصد به بخش آب و کشاورزی اختصاص داده است)، سایر بانک‌ها همگی کمتر از سهم تعیین شده در برنامه به بخش آب و کشاورزی تخصیص داده‌اند. بنابراین باید گفت که این بند از قانون برنامه چهارم نیز اجرا نشده است.

۲-۵. گسترش بانکداری الکترونیک

براساس جزء ۴ بند «ج» ماده (۱۰) قانون برنامه چهارم، دولت مکلف است نسبت به برقراری نظام بانکداری الکترونیکی و رویه‌های تبادل پول و خدمات الکترونیکی ملی و بین‌المللی در کلیه بانک‌های کشور و برای همه مشتریان اقدام کند. تقریباً تمام بانک‌ها در این زمینه فعال عمل کرده‌اند. اقدامات انجام شده در این زمینه در بانک‌های دولتی کشور به شرح ذیل اعلام شده است:

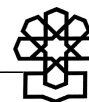
جدول ۱۴. روند گسترش امکانات بانکداری الکترونیکی توسط بانک‌های کشور^۱

شرح	در پایان ۱۳۸۳	در پایان ۱۳۸۴	در پایان ۱۳۸۵	در پایان نیمه اول ۱۳۸۵
بانک رفاه				
تعداد خودپردازهای نصب شده در کل کشور	-	۱۱۰	۵۱۱	۵۱۵
تعداد دستگاه‌های Pinpad نصب شده در کل کشور	-	۲۱۲	۹۸۹	۱۰۸۵
تعداد دستگاه‌های POS نصب شده در کل کشور	-	-	۷۶	۱۸۸۷
تعداد شعب دارای حساب Online مختص (سیبیا، سپهر، جام و...)	۸۵۵	۱۰۰۸	۱۱۰۰	۱۱۱۱
بانک صنعت و معدن				
تعداد خودپردازهای نصب شده در کل کشور	۳۲	۳۷	۴۱	۴۵
تعداد دستگاه‌های Pinpad نصب شده در کل کشور	-	۲	۴۱	۴۴
تعداد دستگاه‌های POS نصب شده در کل کشور	-	-	۲۲۳۸	۳۹۴۰
تعداد شعب دارای حساب Online مختص (سیبیا، سپهر، جام و...)	۳۰	۳۶	۲۸	۳۸
بانک مسکن				
تعداد خودپردازهای نصب شده در کل کشور	-	۴۸	۱۲۲	خودپرداز ۱۸۱ خوددریافت ۱۱۸
تعداد دستگاه‌های Pinpad نصب شده در کل کشور	-	۳۹۹	۷۷۳	۹۳۴
تعداد دستگاه‌های POS نصب شده در کل کشور	-	۱	۱۶	۵۵
تعداد شعب دارای حساب Online مختص (سیبیا، سپهر، جام و...)	-	۳۹۹	۷۷۳	۹۳۴
بانک صادرات				
تعداد خودپردازهای نصب شده در کل کشور	۵۳۷	۷۳۹	۱۴۷۴	۱۵۹۰
تعداد دستگاه‌های Pinpad نصب شده در کل کشور	۱۲۴۴	۱۹۱۴	۳۰۵۵	۳۴۱۴
تعداد دستگاه‌های POS نصب شده در کل کشور	۴۶۷	۲۳۶۰	۲۰۱۳۱	۳۹۰۷۳
تعداد شعب دارای حساب Online مختص (سیبیا، سپهر، جام و...)	۱۱۴۶	۱۸۴۲	۲۷۴۳	۳۱۹۶

شرح	در پایان ۱۳۸۳	در پایان ۱۳۸۴	در پایان ۱۳۸۵	در پایان نیمه اول ۱۳۸۵
بانک سپه				
تعداد خودپردازهای نصب شده در کل کشور	۳۹۴	۶۸۲	۱۱۰۰	۱۲۰۳
تعداد دستگاه‌های Pinpad نصب شده در کل کشور	۳۱۸۳	۳۲۶۲	۳۳۴۴	۳۳۴۴
تعداد دستگاه‌های POS نصب شده در کل کشور	۳۵	۲۴	۲۳	۲۶
تعداد شعب دارای حساب Online مختص (سیبیا، سپهر، جام و...)	۹۰۴	۱۳۱۵	۱۵۲۵	۱۶۴۴
بانک تجارت				
تعداد خودپردازهای نصب شده در کل کشور	۴۸۱	۶۴۳	۷۳۱	۹۷۴
تعداد دستگاه‌های Pinpad نصب شده در کل کشور	۶۰۲	۱۰۸۹	۱۴۰۷	۱۴۷۲
تعداد دستگاه‌های POS نصب شده در کل کشور	۰	۰	۱۹	۶۳۰۰
تعداد شعب دارای حساب Online مختص (سیبیا، سپهر، جام و...)	۰	۰	۱۶۰۲	۱۸۶۳
بانک کشاورزی				
تعداد دستگاه‌های خودپرداز نصب شده در کل کشور	۳۰۸	۵۰۳	۷۲۸	۹۰۶
تعداد دستگاه‌های pinpad نصب شده در کل کشور	۳۱۱	۵۱۷	۱۲۷۰	۱۲۷۰
تعداد دستگاه‌های POS نصب شده در کل کشور	۳۰۰	۸۹۵۷	۱۰۶۹۷	۹۴۰۹
تعداد شعب دارای حساب Online مختص (سیبیا، سپهر، جام و...)	۳۲۴	۵۰۵	۶۶۹	۷۱۶

بررسی جدول ۱۴ نشان می‌دهد که تمام بانک‌ها اقدامات مناسبی را جهت گسترش امکانات اولیه بانکداری الکترونیکی انجام داده‌اند، اگرچه هنوز برخی بانک‌ها (بانک سپه و مسکن) در زمینه گسترش دستگاه‌های پایانه فروشگاهی (POS) نسبت به سایر بانک‌ها چندان عملکرد قابل توجهی نداشته‌اند. علاوه بر گسترش امکانات اولیه بانکداری الکترونیکی، سیستم‌های جدیدی نیز در بیشتر بانک‌های کشور راه‌اندازی شده است که خلاصه اجمالی آنها در جدول زیر ارائه می‌شود:

جدول ۱۵. سیستم‌ها (شبکه‌های) جدید ایجاد شده برای مشتریان (مانند فراگیر، سبا و...)^۱

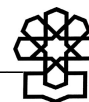
ردیف	نام سیستم	زمان ایجاد سیستم	تعداد سیستم ایجاد شده از این نوع در سطح کشور
بانک رفاه			
۱	پرداخت قبوض غیرحضوری	مهر ۱۳۸۶	تعداد ۱۱۰۰ شعبه
بانک صنعت و معدن			
۱	بانک ایران (ریالی)	زمستان ۱۳۸۲	تعداد ۲۸ شعبه به صورت Online یا این سیستم در ارتباط هستند.
بانک ملی ایران			
۱	سبا	۱۳۸۶	اینترنتی
۲	پرداخت قبوض اینترنتی	۱۳۸۶	اینترنتی
۳	پرداخت قبوض از طریق تلفن‌بانک و خودپرداز	۱۳۸۵	تعداد ۱۵۵۶ خودپرداز فعال و بیش از ۱۳۰۰ شعبه تلفن‌بانک غیرمتمرکز و متمرکز
۴	شارژ کارت تالیا از طریق تلفن‌بانک و خودپرداز	۱۳۸۵	تعداد ۱۵۵۶ خودپرداز و تلفن‌بانک متمرکز
۵	پرداخت اقساط از طریق تلفن‌بانک و خودپرداز	۱۳۸۶	تعداد ۱۵۵۶ خودپرداز و تلفن‌بانک متمرکز
۶	ارائه سرویس بن کارت به سازمان‌ها	۱۳۸۶	تعداد ۳۷۸۳۰ کارت برای ۶ سازمان صادر شده است.
۷	کارت اعتباری	۱۳۸۶	در مرحله پایلوت
۸	ارائه صورت حساب ملی تراست از طریق اینترنت	۱۳۸۵	اینترنتی
۹	ارائه صورت حساب کیوسک	۱۳۸۵	مراکز پایگاه شبانه روزی خودپرداز
۱۰	Contact Center	۱۳۸۴	—
بانک مسکن			
۱	حساب جاری متمرکز دولتی	۱۳۸۵	تعداد ۳۱۸ حساب در ۵۳ شعبه صاحب حساب
بانک سپه			
۱	پرداخت سهام عدالت به صورت Online	۱۳۸۶/۹	حدود ۳۰۰ شعبه
۲	اعلام مفقودی‌های سپه چک و ایران چک به صورت Online	۱۳۸۶/۹	تعداد ۱۴۵۰ شعبه به صورت Online
بانک تجارت			
۱	سیستم جاری لحظه‌ای Online (سحر)	۱۳۸۴	کلیه شعب ۲۰۰۶
۲	سیستم حساب‌های قرض‌الحسنه و کوتاه‌مدت online (سحر)	۱۳۸۶	کلیه شعب ۲۰۰۶
۳	سیستم اینترنت بانک با قابلیت پرداخت قبوض و انتقال وجه	۱۳۸۵	—
۴	سیستم تلفن‌بانک بانک تجارت با قابلیت پرداخت قبوض و انتقال وجه	۱۳۸۵	—
۵	سیستم موبایل بانک (پیام کوتاه تجارت) تجارت با قابلیت پرداخت قبوض و انتقال وجه	۱۳۸۵	—
۶	توسعه سیستم تلفن‌بانک جهت پرداخت اقساط	۱۳۸۶	—

ردیف	نام سیستم	زمان ایجاد سیستم	تعداد سیستم ایجاد شده از این نوع در سطح کشور
۷	توسعه سیستم موبایل بانک جهت پرداخت اقساط	۱۳۸۶	—
۸	ایجاد شعب ۲۴ ساعته	۱۳۸۵	۳۳
۹	ایجاد شعبه مکانیزه سبا	۱۳۸۶	۱
۱۰	ایجاد شهرک‌های الکترونیکی در دانشگاه‌ها	۱۳۸۴	۲۰
۱۱	توسعه شهرک‌های الکترونیکی در دانشگاه‌ها	۱۳۸۶	—
۱۲	تجهیز مدرسه فیضیه قم به شعبه و تجهیزات خودپرداز و مدارس مرتبط	۱۳۸۴	—
۱۳	ایجاد و توسعه دستگاه‌های POS فروشگاه‌ها	۱۳۸۵	—
۱۴	ایجاد و صدور کارت خرید جهت پرداخت‌های غیرنقدی سازمان‌ها به کارکنان	۱۳۸۵	—
۱۵	ایجاد پایانه Web Kiosk با اهداف اطلاع‌رسانی به مشتری و انجام عملیات پرداخت قبوض و انتقال وجه دریافت صورت‌حساب برای مشتریان		
۱۶	ایجاد مرکز جامع اطلاع‌رسانی بانک تجارت ۱۵۵۴ (Call center)		
۱۷	ایجاد سیستم کنترلی MICR خروجی چک‌های اشخاص	۱۳۸۶	—
۱۸	ایجاد سیستم کنترلی MICR خروجی ایران چک‌ها و چک پول‌ها	۱۳۸۶ تا ۱۳۸۳	—
۱۹	ایجاد سیستم نوبت‌دهی در شعب جهت برقراری مدیریت زمان برای مشتریان	۱۳۸۵	—
۲۰	فراهم کردن شناسه‌های قبض و پرداخت در قبوض شرکت‌های خدماتی جهت انجام وصول غیرحضوری قبوض معرفی خانوارها در سیستم های تلفن‌بانک، ATM، موبایل بانک، اینترنت بانک در شبکه بانکی	۱۳۸۴ تا ۱۳۸۶	—
بانک کشاورزی			
۱	سیستم متمرکز مهر	۱۳۸۰	۷۷۱
۲	سیستم متمرکز مهرگستر	۱۳۸۵	۳۴۶

با توجه به جدول ۱۵ بانک‌های سپه، مسکن، صنعت و معدن و رفاه در زمینه گسترش سیستم‌ها و شبکه‌های جدید برای بانکداری الکترونیکی چندان فعال عمل نکرده‌اند. علاوه بر آن هنوز توان سیستم بانکی در زمینه بانکداری الکترونیکی به چنان سطحی نرسیده است که مشتریان از طریق افتتاح حساب در یک بانک به کل شبکه بانکی دسترسی پیدا کنند. به بیان دیگر ارتباط بین بانک‌های کشور (اصطلاحاً بازار بین‌بانکی) در ایران بسیار ضعیف است.

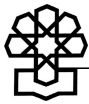
براساس اطلاعات جدول ۱۶ اگرچه اقدامات مناسبی توسط برخی بانک‌های کشور جهت افزایش ارتباط با شبکه بانکداری جهانی صورت گرفته است، ولی این اقدامات هنوز بسیار محدود است. علاوه بر آن برخی بانک‌های کشور مانند بانک کشاورزی هنوز اقدامی در این زمینه انجام نداده‌اند.

جدول ۱۶. امکانات بانکها در جهت توسعه بانکداری بین‌المللی^۱

ردیف	شرح	زمان راه‌اندازی خدمت جدید	تعداد شعب یا دستگاه تحت پوشش
بانک رفاه			
۱	ارائه خدمات با استفاده از Swift	آذر ۱۳۷۸	تعداد ۲۲ شعبه ارزی
۲	ارائه کارت ارزی	شهریور ۱۳۸۰	تعداد ۵۳ شعبه ارزی
بانک صنعت و معدن			
۱	حساب‌های ارزی به صورت Online	مهرماه ۱۳۸۶	سیستم در ۱۲ شعبه نصب شده است
۲	سیستم خرید و فروش ارز	مهرماه ۱۳۸۶	سیستم در ۱۲ شعبه نصب شده است
۳	گشایش اعتبار ارزی	۱۳۷۳	این سیستم در بخش ستاد مدیریت بین‌الملل نصب شده است و از سال ۱۳۸۶ در شعب ارزی به صورت Online قابل دسترس است
۴	ارتباط از شبکه پرداخت دستگاه‌های ATM کشور بحرین	۱۳۸۴	—
۵	ارتباط از شبکه پرداخت دستگاه‌های ATM کشور قطر	۱۳۸۵	—
بانک ملی ایران			
۱	ارائه کارت ملی تراست	۱۳۸۰	تعداد ۷۵۴۱ کارت
۲	ارائه صورت حساب ملی تراست از طریق اینترنت	۱۳۸۵	اینترنتی
بانک مسکن			
۱	پروژه اتصال به شبکه بحرین و قطر	۱۳۸۷/۴/۱	۱۰۰۹
بانک تجارت			
۱	سیستم پری پید (prepaid)	۱۳۰۸۶	فرودگاه امام خمینی (ره)

۳. راه‌اندازی نظام بیمه سپرده‌ها

براساس بند «ط» ماده (۱۰) این قانون نیز وزارت امور اقتصادی و دارایی موظف به راه‌اندازی نظام بیمه سپرده‌ها تا پایان سال ۱۳۸۴ شده است. تا زمان نگارش این گزارش از سوی وزارتخانه نام‌برده اطلاعی مبنی بر راه‌اندازی نظام بیمه سپرده‌ها ارائه نشده است. بنابراین و براساس اطلاعات موجود باید گفت که این حکم قانون برنامه نیز هنوز به اجرا درنیامده است.

خلاصه و نتیجه‌گیری

مواد قانونی برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور که به حوزه پول و بانکداری مرتبط می‌شوند عبارتند از: مواد (۱۰)، (۱۱)، (۱۳) و (۴۱) (بند «الف»)، این قانون. علاوه بر آن طبق بند «ط» ماده (۱۰) این قانون نیز وزارت امور اقتصادی و دارایی موظف به راه‌اندازی نظام بیمه سپرده‌ها تا پایان سال ۱۳۸۴ شده است.

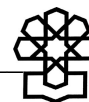
● براساس جزء ۱ بند «ج» ماده (۱۰) قانون برنامه چهارم، دولت مکلف است که بدهی خود را به بانک مرکزی و سایر بانک‌ها طی سال‌های برنامه و در قالب بودجه‌های سنواتی کاهش دهد. علی‌رغم پرداخت بخشی از بدهی‌های دولت به بانک مرکزی، به دلیل ایجاد بدهی‌های جدید، مجموع بدهی‌های دولت به بانک مرکزی در سال ۱۳۸۵ و شش ماهه اول سال ۱۳۸۶ افزایش یافته است. به‌عنوان مثال در سه ماهه اول و دوم سال ۱۳۸۶ نیز بدهی دولت به بانک مرکزی رشد قابل توجهی داشته است که این با قانون برنامه سازگار نیست.

● بر مبنای بند «ح» ماده (۱۰) قانون برنامه چهارم به بانک مرکزی اجازه داده می‌شود که از ابزار اوراق مشارکت و سایر ابزارهای مشابه در قالب عقود اسلامی و با تصویب مجلس استفاده کند. براساس اطلاعات در دسترس، بانک مرکزی تاکنون به‌طور فعال از این ابزار خود استفاده نموده است.

● براساس ماده (۱۱) قانون برنامه چهارم، باید سه درصد (۳٪) از سپرده قانونی بانک‌ها نزد بانک مرکزی بر مبنای سال ۱۳۸۳، به بانک‌های کشاورزی، مسکن و صنعت و معدن جهت اختصاص به طرح‌های اشتغال‌زا اختصاص یابد. براساس اطلاعات ارسالی، تا پایان سال ۱۳۸۴ در کل سهم اختصاص یافته از اندوخته قانونی بانک‌ها ۳ درصد بوده است. بنابراین این حکم از احکام برنامه اجرا شده است.

● در خصوص موضوع بند «الف» ماده (۴۱) قانون برنامه چهارم توسعه (اقدامات لازم در خصوص کنترل نوسانات شدید نرخ ارز) اقداماتی از سوی اداره صادرات بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران انجام شده است. در نتیجه اقدامات صورت گرفته نوسانات نرخ دلار در برابر ریال در سال‌های اخیر به‌صورت چشمگیری کاهش یافته است (جدول ۶). با این حال دامنه نوسانات یورو در مقابل ریال افزایش یافته است (جدول ۷).

● براساس جزء ۱ بند «ج» ماده (۱۰) قانون برنامه چهارم (موضوع پرداخت بدهی دولت به بانک‌ها) دولت در طول سال‌های برنامه باید بدهی خود را به بخش بانکی در قالب بودجه‌های سنواتی پرداخت نماید. با وجود این مجموع بدهی دولت به بانک‌ها در سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۳۸۶

افزایش یافته است که این بر خلاف حکم برنامه است.

● در ارتباط با جزء ۳ بند «ج» ماده (۱۰) قانون برنامه مبنی بر کاهش تسهیلات تکلیفی و استفاده از یارانه نقدی و وجوه اداره شده به جای آن و (بند «الف»)، برخلاف بند نام برده، به جز در مورد سه بانک (بانک‌های کشاورزی، ملی و مسکن) میزان تسهیلات تکلیفی بانک‌ها کاهش نیافته، بلکه افزایش یافته است. این در حالی است که براساس جزء ۳ بند «ج» ماده (۱۰) قانون برنامه افزایش در مانده تسهیلات تکلیفی بانک‌ها باید در طول سال‌های برنامه سالیانه ۲۰ درصد کاهش یابد. بنابراین عملکرد سیستم بانکی در این زمینه با احکام برنامه تطابق ندارد.

● براساس بند «الف» و «ب» ماده (۱۰) قانون برنامه چهارم، دولت باید سهمیه‌بندی اعتبارات را حذف کرده و هرگونه تشویق سیستم بانکی به اعطای تسهیلات با نرخ کمتر را تنها با اعطای یارانه از سوی دولت و یا وجوه اداره شده انجام دهد. براساس جدول ۱۰ و ۱۱ مانده وجوه اداره شده در اکثر بانک‌ها کاهش یافته است. از سوی دیگر تقریباً در تمام موارد تعهد دولت به پرداخت یارانه سود تسهیلات به بانک‌ها عملی نشده و تمام بانک‌ها از این بابت از دولت طلبکار هستند. چنین وضعیتی در واقع بر خلاف احکام برنامه چهارم است.

● درخصوص جزء ۲ بند «ج» ماده (۱۰) قانون برنامه (موضوع اختصاصی حداقل ۲۵ درصد از تسهیلات اعطایی کلیه بانک‌های کشور به بخش آب و کشاورزی به جز بانک کشاورزی (که البته در نیمه اول سال ۱۳۸۶ کمتر از ۲۵ درصد به بخش آب و کشاورزی اختصاص داده است)، سایر بانک‌ها همگی کمتر از سهم تعیین شده در برنامه به بخش آب و کشاورزی تخصیص داده‌اند. بنابراین باید گفت که این بند از قانون برنامه چهارم نیز اجرا نشده است.

● براساس جزء ۴ بند «ج» ماده (۱۰) قانون برنامه چهارم، دولت مکلف است تا نسبت به برقراری نظام بانکداری الکترونیکی و رویه‌های تبادل پول و خدمات الکترونیکی ملی و بین‌المللی در کلیه بانک‌های کشور و برای همه مشتریان اقدام کند. بررسی جدول ۱۴ نشان می‌دهد که تمام بانک‌ها اقدامات مناسبی را جهت گسترش امکانات اولیه بانکداری الکترونیکی انجام داده‌اند، اگرچه هنوز برخی بانک‌ها (بانک سپه و مسکن) در زمینه گسترش دستگاه‌های پایانه فروشگاهی (POS) نسبت به سایر بانک‌ها چندان عملکرد قابل توجهی نداشته‌اند. بانک‌های سپه، مسکن، صنعت و معدن و رفاه در زمینه گسترش سیستم‌ها و شبکه‌های جدید برای بانکداری الکترونیکی چندان فعال عمل نکرده‌اند. علاوه بر آن هنوز توان سیستم بانکی در زمینه بانکداری الکترونیکی به چنان سطحی نرسیده است که مشتریان از طریق افتتاح حساب در یک بانک به کل شبکه بانکی دسترسی پیدا کنند. به بیان دیگر ارتباط بین بانک‌های کشور (اصطلاحاً بازار بین‌بانکی) در ایران بسیار ضعیف است. اگرچه اقدامات مناسبی توسط برخی بانک‌های کشور جهت افزایش ارتباط با شبکه بانکداری جهانی

صورت گرفته است، ولی این اقدامات هنوز بسیار محدود است. علاوه بر آن برخی بانک‌های کشور مانند بانک کشاورزی هنوز اقدامی در این زمینه انجام نداده‌اند.

• براساس بند «ط» ماده (۱۰) این قانون نیز مرتبط با وزارت امور اقتصادی و دارایی موظف به راه‌اندازی نظام بیمه سپرده‌ها تا پایان سال ۱۳۸۴ شده است. تا زمان نگارش این گزارش از سوی وزارتخانه نام‌برده اطلاعی مبنی بر راه‌اندازی نظام بیمه سپرده‌ها ارائه نشده است. بنابراین و براساس اطلاعات موجود باید گفت که این حکم قانون برنامه نیز هنوز به اجرا درنیامده است.

منابع و مأخذ

۱. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، نماگرهای اقتصادی، سه ماهه چهارم سال ۱۳۸۵ و سه ماهه دوم سال ۱۳۸۶.

۲. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۸۳.

۳. سایت رسمی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران به آدرس: www.cbi.ir.

۴. نامه شماره ۶۲/۱۱۰۳۲۰/ارسالی از سوی معاونت امور بانکی، بیمه و شرکت‌های دولتی به مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.

۵. نامه شماره الف/۸۳۱۴/۸۳۰ به تاریخ ۱۳۸۶/۸/۳۰، ضمیمه شده به نامه شماره ۶۲/۴۸۹۷۹/۶۰۶۷۲ مورخ ۱۳۸۶/۹/۲۴ معاونت امور بانکی، بیمه و شرکت‌های دولتی، وزارت امور اقتصادی و دارایی.

شماره مسلسل: ۹۰۴۳

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: بررسی عملکرد قانون برنامه چهارم توسعه در حوزه بانک مرکزی و بانک‌های تجاری و تخصصی

Report Title: Examining Performance of Fourth Development Plan Law of Iran in the Context of Central Bank, Commercial and Specialized Banks.

نام دفتر: مطالعات اقتصادی (گروه اقتصادی)

تهیه و تدوین: حسن حیدری

ناظر علمی: مرتضی عزتی

متقاضی: معاونت پژوهشی

ویراستار: —

واژه‌های کلیدی و معادل انگلیسی آنها:

۱. قانون برنامه چهارم (Fourth Development Plan Law of Iran)

۲. بانک مرکزی (Central Bank)

۳. بانک‌های تجاری و تخصصی (Commercial and Specialized Banks)

تاریخ انتشار: ۱۳۸۷/۴/۱۲